

Поняття та структурно-функціональні напрями дослідження економічної стійкості сектора малого і середнього підприємництва

Іванюк Уляна Володимирівна¹, Хамар Ярослав Орестович²

Опубліковано	Секція	УДК
30.09.2023	Економіка	324.477

DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.10276023>

Ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

Анотація. Стаття присвячена узагальненню теоретико-методичних засад та прикладних інструментів забезпечення стійкості як ключової умови економічної безпеки бізнесу. Визначено змістові характеристики та компоненти економічної стійкості підприємницького сектору національної економіки. Метою дослідження стало удосконалення концептуальних засад і методико-прикладних рекомендацій з дослідження поняття та структурно-функціональних напрямів аналізування економічної стійкості сектора малого і середнього підприємництва. Встановлено, що економічна стійкість сектора малого і середнього підприємництва країни – це стан, за якого досягається належний рівень забезпеченості суб'єктів цього сектора національної економіки ресурсами, для них створено сприятливе економіко-ресурсне середовище, існує належний рівень представлення та захисту фінансово-економічних інтересів суб'єктів малого і середнього бізнесу з боку колективних бізнес-асоціацій, стабільним є виробництво і збут продукції (товарів, робіт, послуг), спостерігається фінансово-економічна стабільність, ліквідність і платоспроможність, захищеність суб'єктів господарювання від внутрішніх і зовнішніх загроз їх сталого функціонування та розвитку.

Ключові слова: малий і середній бізнес, підприємницький сектор, економічна стійкість, виклики і загрози, економічна безпека, декомпонування, структурно-функціональні складові.

Concepts and structural and functional directions of research on the economic sustainability of the small and medium-sized business sector

Annotation. The article is devoted to the generalization of the theoretical and methodological principles and applied tools for ensuring sustainability as a key condition for the economic security of business. Content characteristics and components of economic stability of the entrepreneurial sector of the national economy are determined. The purpose of the study is to improve the conceptual foundations and methodological and practical recommendations for the study of the concept and structural and functional directions of analyzing the economic sustainability of the small and medium-sized business sector. It has

¹кандидат економічних наук, доцент, Національний університет «Львівська політехніка», <https://orcid.org/0000-0002-8845-9120>

²здобувач ступеня доктора філософії, Національний університет «Львівська політехніка» <https://orcid.org/0009-0006-2507-7508>

been established that the economic stability of the country's small and medium-sized business sector is a state in which the appropriate level of resource provision of subjects of this sector of the national economy is achieved, a favorable economic and resource environment is created for them, and the appropriate level of representation and protection of the subjects' financial and economic interests of small and medium-sized enterprises from collective business associations, stability of production and sales of products (goods, works, services), financial and economic stability, liquidity and solvency, protection of business entities from internal and external threats to their sustainable functioning and business development.

It has been proven that the full range of resource-functional components of the economic sustainability of the small and medium-sized business sector of the national economy takes the following form: provision of investments and financial resources, intellectual and personnel support, other resources, including intangibles, sector-wide efficiency, financial stability and solvency, quality and safety of the business environment, stability of the institutional, legal and economic environment of entrepreneurship, volumes and structure of employment, volumes, dynamics and structure of investments, volumes of socially responsible activities, their structure, and effectiveness, the contribution of the sector to local economic development, to the budget-financial and socio-economic stability of the business territories, profitability and business activity, liquidity and solvency, return on investment, dynamics of the scope of activity and development of representatives of the SME sector.

Keywords: small and medium business, entrepreneurial sector, economic stability, challenges and threats, economic security, decomposition, structural and functional components.

Вступ

В умовах повномасштабної війни питання забезпечення принаймні мінімальної стійкості та ефективності функціонування національної економіки стають провідними. Від резилентності, а через неї й стабільності національної економіки залежить вирішення таких стратегічно важливих завдань її безпеки, як належний рівень якості життя населення, формування ресурсного забезпечення функціонування країни, утримання високих обсягів фінансових поступлень для фінансування економічної і соціальної систем тощо.

При тому, в середовищі критичної нестабільності виникає та активізується вплив низки нових викликів і загроз економічній стійкості суб'єктів стратегічних видів економічної діяльності, які потребують врахування.

Більше того, в такому середовищі істотно розширюється спектр суб'єктів, відповідальних за економічну стійкість. На тепер це вже не тільки питання самих підприємств, а у значній мірі – центральних та галузевих органів державного управління. А це змінює і принципи і інструментарій регулювання відповідних проблем.

Додатково слід вказати на особливу важливість збереження стійкості і відновлення економічного розвитку та ефективності функціонування суб'єктів саме сектора малого і середнього підприємництва національної економіки, адже вони реалізують системні функції та завдання і безпеки і розвитку національної економіки, як от – інвестиції та зайнятість, інновації, ділова активність, розвиток громад та територій, усунення безробіття, вирішення соціально-економічної проблематики внутрішньо переміщених осіб та соціально вразливих категорій населення.

В умовах війни та критично гострої соціально-економічної й політичної нестабільності проблеми гарантування економічної бізнесу стають пріоритетним і це критично важливо з позиції стабільного функціонування та сталого розвитку національної економіки і її пріоритетних галузей. Як у такому ключі, так і з позиції загальних принципів управління економічною безпекою підприємництва досліджували

обумовлену проблематику З. Варналій, І. Должанський, Я. Качмарик, П. Куцик, Л. Піддубна, Р. Фатхутдінов та ін.

Важливою значимістю характеризується й такий аспект, як рівень менеджменту питаннями економічної стійкості та безпеки підприємницького сектора національної економіки. Беззаперечно, що це питання топ-менеджменту суб'єктів господарювання, однак це й проблеми регіональних та центральних органів державного управління, оскільки від економічної стійкості суб'єктів бізнесу залежить й життєздатність базових видів економічної діяльності. Ці та інші питання достатньо комплексно розкриті у працях В. Бойка, Б. Брички, С. Кваші, Ж. Крючкової, В. Куницького, М. Куницької-Іляш, Н. Патики, М. Савченко, О. Шкуренка та ін. дослідників. Разом з тим, все ще не достатньо вивченою на сьогодні залишається проблематика ефективного управління економічною стійкістю вітчизняних суб'єктів малого і середнього бізнесу, особливо з врахуванням всього спектру нових викликів, ризиків і загроз, обумовлених війною.

Невирішеною частиною проблеми ефективного управління економічною стійкістю сектора малого і середнього підприємництва є визначення структурно-функціональних характеристик економічної стійкості цього сектора національної економіки.

Метою дослідження є удосконалення концептуальних засад і методико-прикладних рекомендацій з дослідження поняття та структурно-функціональних напрямів аналізування економічної стійкості сектора малого і середнього підприємництва.

Результати

Економічна стійкість як провідна ознака гарантування життєздатності суб'єктів господарювання є різнорівневою категорією. Іншими словами, вона має різних суб'єктів, відповідальних за її забезпечення.

Якщо існує думка, що безпека бізнесу, відповідно, забезпечення його фінансово-економічної стійкості, ліквідності і платоспроможності, є питаннями суто внутрішньо корпоративного менеджменту, то вона вірна, однак лише не певний відсоток. Якщо йдеться про сектор національної економіки, як відокремлений сегмент суб'єктів господарювання, які характеризуються певною однорідною єдністю, то ці питання виходять за межі підприємств і стають проблематикою органів державного управління і не тільки. Відтак, сутнісне бачення концептуальних засад економічної стійкості сектора малого і середнього підприємництва наведено на рис. 1.

Саме тому, коли йдеться формулювання сутнісних характеристик бачення поняття економічної стійкості сектора малого і середнього бізнесу, слід розглядати їх на засадах поєднання різнорівневих аспектів з врахуванням економічних та інших інтересів представників центральної влади, колективних організацій, що виражають інтереси суб'єктів господарювання, а також безпосередньо представників сектора малого і середнього підприємництва.

На такій основі можна стверджувати, що економічна стійкість сектора малого і середнього підприємництва країни – це стан, за якого досягається належний рівень забезпеченості суб'єктів цього сектора національної економіки ресурсами, для них створено сприятливе економіко-ресурсне середовище, належний рівень представлення та захисту фінансово-економічних інтересів суб'єктів малого і середнього підприємництва з боку колективних бізнес-асоціацій, стабільність виробництва і збуту продукції (товарів, роботи, послуг), фінансово-економічна стабільність, ліквідність і платоспроможність, захищеність суб'єктів господарювання від внутрішніх і зовнішніх загроз їх сталого функціонування та розвитку бізнесу.

Економічна стійкість сектора малого і середнього бізнесу – це:

Рис. 1. Концептуальні засади поняття економічної стійкості сектора малого і середнього підприємництва

Джерело: авторська розробка.

Визначення концептуальних засад поняття є вагомим аспектом та кроком на шляху якісного і ефективного управління такими об'єктами менеджменту. Водночас, це потребує розуміння та ідентифікації структурно-функціональних складових (компонент) економічної стійкості аналізованого сектора національної економіки. З урахуванням специфіки цього сектора, а також вже напрацьованих й існуючих на сьогодні теоретико-методичних аспектів з цієї проблематики на рис. 2 подано відповідну декомпозицію.

Її логіка зводиться до того, що визначення лише класичних компонент економічної стійкості та безпеки бізнесу (виключно на мікрорівні) буде недостатній. Такий аналіз, а, відповідно, й пропозиції відносно належного забезпечення збалансованої системи параметрів економічної стійкості цього важливого сектора національної економіки потребують врахування асоціативних та макроекономічних компонент.

Функціонально-структурні складові економічної стійкості сектора малого і середнього підприємництва:

Рис. 2. Структурно-функціональні компоненти формування економічної стійкості сектора малого і середнього підприємництва

Джерело: авторська розробка.

Відтак, повний спектр ресурсно-функціональних складових економічної стійкості сектора малого і середнього підприємництва національної економіки набуває наступного вигляду: забезпеченість інвестиціями та фінансовими ресурсами, інтелектуальним та кадровим забезпеченням, іншими ресурсами, у т. ч. нематеріальними, загально секторальна ефективність, фінансова стійкість та платоспроможність, якість і безпечність середовища ведення бізнесу, стабільність

інституційно-правового та економічного середовища підприємництва, обсяги і структура зайнятості, обсяги, динаміка та структура інвестицій, обсяги соціально відповідальних заходів, їх структура, та результативність, внесок сектора у місцевий економічний розвиток, у бюджетно-фінансову та соціально-економічну стійкість територій господарювання, прибутковість і рентабельність, ділова активність, ліквідність та платоспроможність, окупність інвестицій, динаміка обсягів діяльності і розвитку представників сектора МСП.

Розуміння структурних характеристик економічної стійкості сектора МСП має важливе значення, по-перше, з позиції розуміння його природи та напрямів формування й реалізації політики забезпечення; по-друге, відносно визначення стратегічних і тактичних пріоритетів, конкретних кроків і заходів, які слід упровадити в цілях гарантування належного рівня економічної стійкості бізнесу, а через це й аналізованого, критично важливого для стабільності й розвитку національного господарства, сектора його економіки.

На рис. 3 наведено сукупність провідних завдань для реалізації ефективної політики забезпечення економічної стійкості сектора малого і середнього підприємництва.

Повноцінність політики у цьому векторі також передбачає поділ заходів за напрямками (рівнями, векторами): (1) макроекономічний, (2) галузево-асоціативний, (3) мікроекономічний.

Загальний характер заходів на макроекономічному рівні передбачає розбудову інфраструктури підтримки та розвитку малого і середнього підприємництва, становлення та покращення можливостей суб'єктів, орієнтованих на формування усіх аспектів ресурсного забезпечення бізнесу, осучаснення бізнес-процесів і гарантування належного рівня захищеності права приватної власності.

Характер і проблематика заходів другого рівня стосується передусім належного рівня відстоювання і лобювання інтересів та прав суб'єктів малого і середнього бізнесу, створення та ефективної діяльності колективно-колегіальних структур для гарантування безпеки й подальшого посилення економічної стійкості суб'єктів аналізованого сектора національної економіки країни та її регіонів, територій.

Специфіка заходів та пріоритетів третьої групи стосується здійснення належних заходів на рівні безпосередньо суб'єктів господарювання і вони передбачають повноцінну інституційно-правову, інституційно-організаційну, економічну та інфраструктурну політику для вибудування на рівні підприємств та суб'єктів господарювання надійної системи економічної стійкості та безпеки малого і середнього бізнесу.

Вважаємо, що лише такий комплексний і системний підхід здатен сформулювати середовище ефективного функціонування, а також надійної системи економічної стійкості представників сектора малого і середнього підприємництва, тим більше в умовах такого складного етапу, як повномасштабна зовнішня воєнна агресія та безпосередньо війна і її наслідки для економіки, соціальної системи країни, бізнесу та безпосередньо населення.

Завдання (стратегічні пріоритети) забезпечення економічної стійкості сектора малого і середнього підприємництва:

Рис. 3. Провідні завдання забезпечення економічної стійкості сектора малого і середнього підприємництва

Джерело: авторська розробка.

Висновки

На такій основі можна стверджувати, що економічна стійкість сектора малого і середнього підприємництва країни – це стан, за якого досягається належний рівень забезпеченості суб'єктів цього сектора національної економіки ресурсами, для них створено сприятливе економіко-ресурсне середовище, існує належний рівень представлення та захисту фінансово-економічних інтересів суб'єктів малого і середнього підприємництва з боку колективних бізнес-асоціацій, стабільність виробництва і збуту продукції (товарів, робіт, послуг), фінансово-економічна стабільність, ліквідність і платоспроможність, захищеність суб'єктів господарювання від внутрішніх і зовнішніх загроз їх сталого функціонування та розвитку бізнесу.

Відтак, повний спектр ресурсно-функціональних складових економічної стійкості сектора малого і середнього підприємництва національної економіки набуває наступного вигляду: забезпеченість інвестиціями та фінансовими ресурсами, інтелектуальним та кадровим забезпеченням, іншими ресурсами, у т. ч. нематеріальними, загально секторальна ефективність, фінансова стійкість та платоспроможність, якість та безпечність середовища ведення бізнесу, стабільність інституційно-правового та економічного середовища підприємництва, обсяги та структура зайнятості, обсяги, динаміка та структура інвестицій, обсяги соціально відповідальних заходів, їх структура, та результативність, внесок сектора у місцевий економічний розвиток, у бюджетно-фінансову та соціально-економічну стійкість територій господарювання, прибутковість і рентабельність, ділова активність, ліквідність та платоспроможність, окупність інвестицій, динаміка обсягів діяльності та розвитку представників сектора МСП.

Провідні завдання (цільові орієнтири) політики забезпечення економічної стійкості сектору малого і середньо підприємництва диференціюються на трьох рівнях та стосуються:

- макроекономічний рівень - розвитку інфраструктури підприємництва; створення достатніх стимулів для розвитку малого і середнього бізнесу на різних рівнях та у різних прошарках населення; стабілізації та покращення інституційно-ресурсної спроможності банківської і фінансово-кредитної системи країни; підготовки якісних кадрів для бізнесу; цифровізації економіки та бізнес-процесів малих і середніх підприємств; забезпечення високого рівня прозорості і дієздатності судової системи, недопущення рейдерства, посягання на приватну власність;
- асоціативний рівень - повноцінного захисту законних прав та інтересів суб'єктів сектора МСП; відстоювання та лобювання інтересів представників сектора МСП; напрацювання та впровадження рішень в частині покращення бізнес-середовища та можливостей для нарощення обсягів господарської діяльності суб'єктів сектора МСП; створення колективно-колегіальних структур для забезпечення безпеки та економічної стійкості суб'єктів сектора МСП;
- мікроекономічний рівень - інституціалізації діяльності з управління безпекою та економічною стійкістю корпоративних структур; ідентифікації та страхування фінансово-економічних ризиків і загроз; упровадження прогресивних практик та методів фінансового ризик-менеджменту; адаптації організаційних структур корпоративного управління під вимоги досягнення стабільної економічної стійкості; реалізації інструментів економічного стимулювання ефективізації внутрішньо господарських бізнес-процесів; диверсифікації бізнесу заради локалізації викликів, ризиків і загроз.

Подальші наукові дослідження у цьому напрямі доцільно зосередити на формуванні методики аналізування економічної стійкості сектора малого і середнього підприємництва країни.

Список використаних джерел

1. Люта О. В., Пігуль Н. Г, Глядько К. В. Теоретичні засади управління ліквідністю та платоспроможністю підприємств. Вісник СумДУ. Серія «Економіка». 2019. № 4. С. 14–23.
2. Лопатинська О., Пономарьова О. Сучасна методика аналізу ліквідності та платоспроможності підприємства. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2022. № 5. Том 1. С. 221–228.
3. Денисенко М. П., Зазимко О. П. Основні аспекти оцінки фінансового стану підприємства. Агросвіт. 2015. № 10. С. 52–58.
4. Попович Д. В., Алимов О. С. Дослідження ефективності фінансово-господарської діяльності підприємств та засоби її підвищення у сучасних умовах. Приазовський економічний вісник. 2018. № 1. С. 31–35.
5. Денисенко М. П. Заходи покращення фінансового стану підприємства у сучасних умовах господарювання. Економіка і держава. 2019. № 12. С. 61–65.
6. Качмарик Я. Д., Куцик П. О., Лупак Р. Л., Качмарик І. Я. Економічний механізм забезпечення конкурентоспроможності торговельного підприємства : монографія. Львів : ЛА «Піраміда», 2012. 208 с.
7. Костенко Ю., Короленко О., Гузь М. Аналіз фінансової стійкості підприємства в умовах воєнного стану. Економіка та суспільство. Електронний журнал. 2022. Вип. 43. URL : <https://www.economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1758>.
8. Васильців Т. Г., Пасічник М. Б. Чинники та джерела загроз економічній безпеці підприємства. Науковий вісник НЛТУ України. 2008. Вип. 18 (10). С. 128-135.
9. Лупак Р. Л. Економічне обґрунтування стратегічного управління конкурентоспроможністю підприємства. Бізнес Інформ. 2013. № 4. С. 320-325.
10. Доценко І. О. Стратегія управління фінансовими ризиками підприємства в процесі формування його фінансової безпеки. Modern Economics. 2020. № 20. С. 73–78.
11. Федуллова І. В. Ідентифікація ризиків як складова ризик-менеджменту. Інтелект XXI. 2016. № 4. С. 29–45.
12. Федуллова І. В. Стратегія ризик-менеджменту. Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку. 2019. Т. 1. № 1. С. 64–73.
13. Lupak R., Boiko R., Kunytska-Iliash M., Vasylytsiv T. State management of import dependency and state's economic security ensuring: New analysis to evaluating and strategizing. Accounting. 2021. Vol. 7 (4), pp. 855-864.
14. Lupak R., Kunytska-Iliash M. Substantiation of the directions of structural reforms in the economy of Ukraine in the context of realization of the state region and branch policy of import substitution. Інноваційна економіка, 2017. № 7-8. С. 70.